

's Avonds kon er gesport worden of naar de film: "Op zoek naar Nemo" worden gekeken.

Donderdag heeft het de hele dag gesneeuwd en aangezien dat ook 's nachts het geval was geweest, lag er een flink pak sneeuw. Een prachtig gezicht, maar ook zwaar om te lopen en sommigen zakten zo diep weg, dat ze eruit getrokken moesten worden. Ook plakte de verse sneeuw met grote plakken onder de schoenen en de ski's, dus moest er gepoetst en "gewacht" worden. Toch is er ook die dag weer hard geoefend en geskied en veranderde iedereen in witte poppetjes, die heel goed in het landschap pasten. Iedereen verbeterde z'n techniek en had veel plezier, maar omdat het toch wel zwaar was, vanwege al die sneeuw, stopten de lessen wat eerder. 's Avonds was er een heel circuit uitgezet in de grote sportzaal en kon iedereen uit het hotel, klein en groot en van allerlei nationaliteiten, zich op een sportieve manier uitleven.

Vrijdag was onze laatste skidag. Het was mooi, zonnig weer, het sneeuwde niet meer, het landschap was prachtig, het kon eigenlijk niet mooier.

Iedereen deed heel erg z'n best, want 's middags moest iedereen laten zien wat hij/zij geleerd had in de vorm van een wedstrijd. Het ging bij alle zes de Friezen, ieder naar eigen kunnen, erg goed. 's Middags moest je twee keer hetzelfde parcours skiën en daarbij moest je zorgen dat de tijd tussen die twee keer minimaal was. Als je bijvoorbeeld de eerste keer viel, moest je ervoor zorgen ook de tweede keer te vallen. Het ging dus vooral om het plezier van het skiën. Na de wedstrijd gingen Martin en Rianne met de skileraar via de skilift naar boven en lieten zij zien dat ze prima in staat waren om van de eerste piste te skiën. Een hele prestatie! Daarna moest iedereen z'n skispullen inleveren, want het was belangrijk dat alles weer compleet naar de winkel werd gebracht. Na het eten ging iedereen zich mooi maken, want om 8 uur gingen we onze week afsluiten met een feest in een heel gezellige, Oostenrijkse disco. Het eerste slokje van de cola was nog maar net

genomen of de eerste kinderen stonden al op de dansvloer. Iedereen vermaakte zich uitstekend.

Om een uur of 10 werden de winnaars van de kennismakingsavond bekendgemaakt plus de uitslag van de skiwedstrijden. Iedereen kreeg een medaille en een oorkonde en was trots op zijn prestatie. Tegen elven gingen we weer terug naar het hotel (we waren nog even de weg kwijt), dus waren de meesten blij dat ze hun bed zagen.

En toen was het alweer **zaterdag**.

Het streven was om 9 uur te vertrekken en dat haalden we. In Oostenrijk schoten we niet echt op, want het sneeuwde behoorlijk en de wegen waren glad.

In Duitsland vielen behoorlijke regenbuien en met Nederlandse storm kwamen we om ongeveer half een behouden aan in Beetsterzwaag, een uur daarvoor hadden we al afscheid genomen van onze Zwolse skigenoten.

En wat nu!!! Gelukkig hebben we de foto's en een video om deze geweldige week nooit meer te vergeten.

School Lyndensteyn en it Frysk (1)

Sytze T. Hiemstra

Ons schoolconcept

Een van de *centrale* begrippen uit ons schoolconcept is de *tweetaligheid* op de vestigingen van de school in Beetsterzwaag. Al sinds 1987 wordt op School Lyndensteyn beleidsmatig vormgegeven aan de tweetaligheid. Onze toenmalige directeur, Jan Baselmans, heeft tot 1997 bij verschillende gelegenheden zijn gedachten daarover laten gaan, ook in de vorm van enkele artikelen. Het is nog altijd de moeite waard om daar kennis van te nemen. Ruim een jaar voor zijn overlijden heeft hij dat gedaan in het Friese onderwijstijdschrift *De Pompeblêden* onder de treffende titel 'Skoalle Lyndensteyn: twatalich spesjaal' (nû. 1, 1996, 7-11). Als ik dat artikel terug lees, komen de inspirerende discussies, die ik als systeembegeleider tussen 1990 en 1997 met hem daarover mocht hebben, weer in mijn gedachten.

Jan Baselmans en het Fries

In 1990, bij het 75-jarig bestaan van de stichting, waar School Lyndensteyn toen deel van uit maakte, is het eerste artikel van Jan Baselmans daarover gepubliceerd. En wel meteen in ons eigen centrum/school-blad, *SRVF-Informatief* (1ste jrg, nr. 2, 12-14). Jan gaf zijn verhaal een motto mee van Guido Gezelle: 'Die geen taal heeft is geen naam waard, waar geen taal leeft is geen volk'. Men kan dit aforisme als een feit, als een constatering zien, maar ook als een *opdracht*, een

missie om die *eigen taal* zeer serieus te nemen, ook in het onderwijs. Ook en vooral in ons *eigen onderwijs*. Zelf heb ik dat sinds 1973 met volle overgave gedaan, daarbij moeilijkheden en strijd beslist niet uit de weg gaande. Ook ernstige conflicten niet, bijv. met de vroegere, anti-Friese directeur van het centrum voor revalidatie, de revalidatiearts dr. Ubbo Voerman - hij wilde bijv. het praten en schrijven van het Fries in formele situaties op school en centrum niet toestaan. Bij die strijd wist ik mij altijd gesteund en ondersteund door Jan. Dat mag en wil ik op deze plek wel eens met grote, zeer grote waardering uitspreken.

Deze aanvankelijk zeer langharige, progressieve, meertalige Brabander, klein van stuk, maar groot van geest - door mij eerbiedig 'lytse Jan' genoemd ('lyts' is *klein*; vanwege zijn lengte was onze adjunct, Jan Lourens, 'grutte Jan') - voelde meteen na zijn komst in 1976 intuïtief aan welk groot belang er op het spel stond en wat het betekent als de eigen taal van een provincie, gewest of landsdeel, een cultuurgoed en dus een intrinsieke waarde, wordt verwaarloosd in het onderwijs. En zeker ook in het speciaal (vroeger: 'buitengewoon') onderwijs, dat wat dat betreft tot op de huidige dag nog veel te verwijten valt. Afkomstig uit het tweetalig lager onderwijs, zag ik na mijn komst in dat type onderwijs de taalsituatie daar in grote verbazing en met ontsteltenis aan.

In diezelfde tijd, we schrijven 1977, dringt de *Provinciale Onderwijsraad* van - toen nog officieel - *Friesland* aan op onderzoek naar de mogelijkheden om de Friese taal een *volwaardige* plaats te geven in het buitengewoon onderwijs. Er komt in 1979 een rijkscommissie voor het buitengewoon onderwijs, waar ik zelf deel van mocht uitmaken, met een advies. Het rapport van die commissie heeft weinig meer voortgebracht dan woorden ...

Jan Baselmans heeft het in zijn persoonlijk leven niet gelaten bij woorden. Hij haalt, naast zijn immens drukke werkzaamheden, achtereenvolgens de Afûk-diploma's NF, Frysk-A en Frysk-B. De cursus voor Frysk-C, voor mensen die al vrij ver zijn gevorderd, moest hij helaas halverwege opgeven toen zijn gezondheid, niet lang voor zijn dood, hem in de steek begon te laten. Hij was een groot voorbeeld!

Het is dan ook buitengewoon jammer dat wij na het jaar van zijn overlijden, in 1997, door allerlei vervelende oorzaken een periode van stagnatie hebben gekend. Niemand heeft toen de leidende rol, die het implementeren van het Fries toch zeer zeker vraagt, kunnen overnemen.

Het enige dat vermeldenswaard is, dat er in 2000 een Nederlandstalige kadernotitie van *Revalidatie Friesland* (centrum/school) verschenen is met een *drietalinge* titel waarin ook meteen de enige acht

woorden Fries uit het hele stuk in terug te vinden zijn: 'Mei respekt foar dyn, myn en us taal'. En als ik mij niet vergis, zijn die acht woorden 'geveltsjefrysk', als snoepje bij de boodschappen, ook nog te danken aan een tamelijk 'Frysksinnige' schoolmedewerker. Desalniettemin: 'in skruten begjin'.

Onze marsroute

Sinds eind 2003 komt er op onze school gelukkig weer wat schot in de zaak. Voor mij een mooie gelegenheid om nog eens duidelijk te maken wat het betekent een tweetalige school te zijn. Daarbij zal ik niet aarzelen de noodzakelijke richting van de ontwikkeling daarheen aan te geven. Gelukkig hangt de marsroute niet meer alleen af van de inzet van toevallige, individuele schoolmedewerkers, maar is de wet- en regelgeving de laatste jaren zodanig verbeterd dat we wel een sprong voorwaarts moeten maken. Het provinciale, landelijke en Europese taalpolitieke kader daarvan zal ik in dit blad dan ook - heel kort - schetsen. Mijn verhaal zal zich dus niet kunnen beperken tot slechts één stukje over onze tweetaligheid. Het onderwerp zal vaker aan de orde moeten komen in dit blad. De kwaliteit van het onderwijs, ook en vooral in dat van het Fries, behoort ons in Beeststerzwaag immers allemaal een voortdurende zorg te zijn! Er is echter geen toekomst zonder *verleden*. Daarom begin ik nu met een aanloopje, alvorens later in *Skoalle en Thús* zo nu en dan weer even flink naar voren 'te schieten'.

De betekenis van het tweetalige onderwijs

Spreken en schrijven over tweetaligheid in het onderwijs lijkt nimmer een neutrale aangelegenheid te zijn. Veelvuldig wordt de 'waarom'-vraag gesteld. Ook ons adagium 'inleiden in betekenis', zo hebben we in vorige bijdragen (in nr. 18 en nr. 19) van mijn hand gezien, vraagt altijd om het beantwoorden van de *waarom*-vraag en wel vooral in *antropologische* zin: tweetalig onderwijs raakt immers ook de *persoonsvorming* van de leerlingen in deze officieel tweetalige provincie zeer. De inhoudelijke kant van die persoonsvorming betreft daarbij, wat de talen betreft, vooral de beide rijkstalen: *Fries* en *Nederlands*. De laatste taal wordt in Fryslân, en niet zonder reden, meestal als 'Hollânsk' aangeduid. Maar dat terzijde. Het is een ander verhaal.

Om zinvol over tweetaligheid en tweetalig onderwijs te kunnen spreken en schrijven, moet men over *kennis* van zaken op dat terrein bezitten. Dat *kennis*aspect moet altijd verantwoord kunnen worden. Ik kan de lezers van dit stukje verzekeren dat er heel veel theoretische (wetenschappelijke) en praktische kennis beschikbaar is. Er zijn heel veel *goede* redenen voor tweetalig onderwijs. En dan bedoel ik uiteraard *goed* tweetalig onderwijs. Op termijn zelfs *drietaling* onderwijs: Frysk, Nederlands, Engels.

Het wat en waarom van tweetalig onderwijs

In 1997 hebben we, als onderdeel van ons schoolconcept, nog eens de uitgangspunten op een rijtje gezet. Ik ga daar later dieper op in.

Het algemene uitgangspunt is dat de Friese taal en cultuur van *grote betekenis* wordt geacht vanwege de *intrinsieke waarde* van de taal en cultuur zelf en vanwege de *antropologische waarde*, dus de betekenis voor de *persoonsvorming* van de leerlingen.

Goed tweetalig onderwijs betekent dat twee talen (in ons het geval het Nederlands en het Fries) als *vak (leergebied; doel)* en als *overdrachtsmiddel (omgangs- en instructietaal)* in voldoende mate, effectief en *integraal* - waar mogelijk: vergelijkend, contrastief, op *elkaar betrokken* - gebruikt worden. Waar het *middel* echter de taal zelf dient, bijvoorbeeld door het hanteren en onderwijzen van *vakregisters*, is het impliciet en expliciet onmiddellijk óók *doel* geworden. Ieder (zaak-)vak (wiskunde, natuurkunde, biologie, aardrijkskunde, geschiedenis, economie, etc.) heeft immers zijn eigen begrippenapparaat, register, terminologie, idioom of taaleigen. En dat kan (vrijwel) alleen bij het betreffende vak zelf aangeleerd worden.

Daarnaast dient ook de *eigen* (Friese) cultuur en geschiedenis, inhoudelijk, een wezenlijk onderdeel te zijn van het school-, afdelings- en groepsplan.

'Fan geunst nei rjocht'

Een belangrijk uitgangspunt is dat de beide rijkstalen, op zowel het klas- als het schoolniveau (micro- en mesoniveau), *gelijkwaardig* en *gelijkberechtigtd* (zullen moeten) worden gehanteerd in de (informele en formele) contacten met de leerlingen en ouders, onderling als medewerkers en met relevante anderen. Niet alleen 'de jure', dus 'fan rjochten', maar óók 'de facto', dus 'feitlik'. Het mag geen dode letter blijven, maar moet werkelijk waargemaakt worden. Deze beide *fundamentele* uitgangspunten van onze school (schoolconcept) komen overeen met die van het provinciale taalbeleid in het rapport 'Fan Geunst nei Rjocht' (1983). De titel van het rapport spreekt voor zich: geen gunsten, maar rechten. Nomen est omen. *Minderwaardigheid of onvolwaardigheid* en *ongelijkberechtigtdheid* zijn voor het Fries in Fryslân geen goed te verdedigen en te legitimeren opties!

Het provinciaal taalbeleid is nader gedefinieerd in de kadernota 'Ramtnota Taalbelied' (1991). Einddoel van dit beleid is dat enerzijds elke inwoner van Fryslân in staat is Nederlands en Fries *te verstaan, te spreken, te lezen en te schrijven*; en anderzijds dat de maatschappij zo ingericht dient te worden, dat de inwoners ook de *reële* mogelijk-

heid krijgen in *elk domein* naar keuze Fries of Nederlands te gebruiken.

Het Europees handvest voor taalminderheden

Van groot belang voor Fryslân is het (ook) door Nederland geratificeerde *European Charter for Regional or Minority Languages* dat door de Raad van Europa is opgesteld is en dat door nationale wetgeving in ieder land dat ratificeert, kracht van wet krijgt. Voor het Fries heeft Nederland 47 bepalingen voor verschillende beleidsdomeinen onderschreven. Een van de artikelen daaruit (art. 8) betreft het onderwijs. Partijen verplichten zich in dat artikel ertoe om op zijn minst 'een *aanmerkelijk deel* van het primair onderwijs' te bieden in het Fries en binnen het voortgezet onderwijs te voorzien in het onderwijzen van die taal als '*integre-rend* deel van het leerplan'. Bovendien moeten er regelingen getroffen worden om het 'onderwijs in de geschiedenis en cultuur' die in het Fries zijn weerspiegeling vindt, te waarborgen.

'Plan fan oanpak'

In de provincie Fryslân worden twee belangrijke beleidsvelden, *onderwijs* en *zorg*, reeds aan de hand van een sectorplan uitgewerkt. Voor het onderwijs is dat plan reeds gestart. Dat 'Plan fan Oanpak Frysk yn it Underwiis' is in september 2002 door Provinciale Staten vastgesteld voor vijf vormen van onderwijs. Dat betekent bijvoorbeeld dat niet alleen het primaire en secundaire onderwijs zich *aanmerkelijke* moeten verbeteren, maar ook de opleidingen voor competenties en bevoegdheden op mbo- en pabo-nivo. Het peil van 'afgeleverde' Friestalige vaardigheden is tot nu toe helaas nog veel te laag, om maar niet te zeggen: schrikbarend laag. Wie van de huidige Friese pabo-abituriënten, bijvoorbeeld, kan na 'aflevering' vlot en vrijwel zonder fouten Fries spreken en schrijven? En wie laat dat daarna in de praktijk ook geregeld zien? De lezer wijze mij hem of haar aan! Toch zijn velen van hen onze toekomstige *cultuur(over)draggers*! Voor de langer zittende leerkrachten ligt dat iets genuanceerder: sommigen hebben in de loop de tijden op eigen kracht iets bijgeleerd ... Toch is ook daar werk aan de winkel. Veel werk zelfs!

In het voorjaar van 2003 heeft de provincie Fryslân de basis- en speciale scholen, ook onze school, een folder gestuurd met informatie over het beleid dat de provincie wil voeren met betrekking tot het Fries in het onderwijs. In november 2003 hebben Gedeputeerde Staten aan de hand van een aantal gerichte vragen scholen uitgenodigd om te reageren. Een van de vragen is gericht op het in *voldoende* mate kunnen *spreken* en *schrijven* van het Fries door de leraren ...

Raad van Europa

Op landelijk niveau hebben we te maken met de verantwoording van de maatregelen die de rijksoverheid heeft genomen om de Friese taal en cultuur te bevorderen. Kortgeleden is de tweede rapportage van het *Europees handvest voor Regionale en Minderheidstalen* (zie boven) aan de Raad van Europa met betrekking tot de Friese taal en cultuur (jaren 1999-2001) door het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (nov. 2003) gepubliceerd. Deze rapportage wordt bestudeerd door een *internationaal comité* van deskundigen. In februari 2004 heeft dat comité o.a. een hoorzitting in Leeuwarden georganiseerd om het oordeel van organisaties en instellingen die zich bemoeien met de bevordering van de Friese taal en cultuur, te vernemen. Om vervolgens op grond van art. 15 van het handvest te rapporteren aan de Raad van Europa hoeveel er van allerlei goede voornemens terecht is gekomen en wat nog (veel) verbetering behoeft. Daar wordt 'Den Haag' vervolgens weer mee geconfronteerd.

Konsultatyf Orgaan Fryske Taal

Een intermediaire functie in dat geheel is weggelegd voor het *Consultatief Orgaan Friese Taal*, een adviesorgaan voor de Friese taalpolitiek krachtens het bovengenoemde European Charter/Europees handvest, dat ingesteld is door bovengenoemd ministerie. Dat orgaan bevat bekende Friezen als drs. G. Ybema (oud-staatssecretaris), mevr. ir. G. Krol-Benedictus (oud-gemeenteraadslid en oud-Statelid en voormalig fractieleider), mevr. G. Durkstra (onze oud-inspecteur speciaal onderwijs) en drs. A.A.M. Brok (oud-wethouder van Leeuwarden en nu burgemeester van Sneek).

Skoalle Lyndensteyn en it Frysk

Er is dus heel wat in beweging gezet de laatste jaren. Toch staan we nog maar aan het begin. Het politieke draagvlak voor de kwaliteitsverbetering van de Friese taal en cultuur in het onderwijs is aanzienlijk. Nu het onderwijs zelf nog

Dus ek us skoalle, al binne der al in stikmannich - beskieden - stappen set. En al binne wy lang de minste net yn us 'spesjale' wrâldsje. Wy moatte lykwols net tinke dat wy de ein al hast besyld hawwe ... Yn in twadde artikeltsje wol ik dêr fierder oer op 'e tekst. Dy tekst sil net allinnich oer it Frysk gean of oer twa- of trijetaligens, mar ek Frysk wêze. Lykweardigens en lykberjochtinging moat ommers bliken dwaan ...!

Oanrikkemandearre eftergrûnliteratuer

- Baker, C., *Foundations of bilingual education and bilingualism* (sec. edition), Multilingual Matters Ltd, 1996
- Baselmans, J.H.C., 'Die geen taal heeft, is geen naam waard, waar geen taal leeft is geen volk (Guido Gezelle),

SRVF/ Friesland/ Fries ... Lyndensteyn 75 jaar', *SRVF-Informatief*, jrg.1 (dec. 1990), nr. 2, 12-15

- Baselmans, J.H.C., 'Skoalle Lyndensteyn: twatalich spesjaal', *De Pompeblêden*, 1 (1996), 7-11
- Baselmans, J.H.C., 'School Lyndensteyn: tweetalig speciaal', *Informatief* (uitg. Revalidatie Friesland), juni 1996, nr. 25, 13-15
- Berie foar it Frysk, *Rapportazje fan de wurksumheden oer de jierren 1999-2001*. Ljouwert, 2002
- Berie foar it Frysk, *Advys fan it Berie foar it Frysk oer de befoardering Frysk yn it primêr ûnderwiis*, Ljouwert, 21 nov. 2003
- Boer, H. de, *Meertaligheid*, Beetsterzwaag, juli 2003 (OAB Opsterland)
- *Fan Geunst nei Rjocht*, Einrapport fan de Wurkgroep Frysk yn it Offisjele Ferkear, Ljouwert, 1983
- GCO *fryslân* & Gedeputeerde Staten van Fryslân, *Fries in het onderwijs*. Leeuwarden, 7 nov. 2003 (brief)
- Haan, R. de, *Terminology fan 'e saakfakken*, Ljouwert, Taalbuero Fryske Akademy, 2000
- Konsultatyf Orgaan foar it Europeesk Hânfest foar Regionale of Minderheidstalen, brief d.d. 10 des. 2003 oangeande de tarieding op de harkitting fan de kommisje fan saakkundigen fan de Ried fan Europa, merkteken 2003-051
- *Met respect voor jouw, mijn en onze taal/ Mei respekt foar dyn, myn en ús taal/ Kon respektò pa bo, mi i nos lingua*, kadernotitie taalbeleid van Revalidatie Friesland, april 2000.
- Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen, *Eindrapport 'Commissie Fries in het buitengewoon onderwijs'*, 's-Gravenhage: Staatsuitgeverij, juli 1981
- Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, *Europees handvest voor regionale talen of talen van minderheden*. Rapportage inzake de maatregelen welke Nederland heeft getroffen te aanzien van de Fries taal en cultuur. Den Haag, februari 1999
- Ministry of the Interior and Kingdom Relations, *European Charter for Regional or Minority Languages, 1999-2001*. Second report on the measures taken by the Netherlands with regard to the Frisian language and culture. The Hague 2003 (der is ek in Nederlânsktalige wjergader)
- Provinsje Fryslân, *Plan fan Oanpak Frysk yn it Underwiis*, Ljouwert, sept. 2002
- Provinsje Fryslân, *It fanselssprekkend plak fan it Frysk. Konzept-nota Taalbeleid Provinsje Fryslân 2003-2007*, Ljouwert, jannewaris 2003
- Provinsje Fryslân, *Reaksjenota 'It fanselssprekkend plak fan it Frysk 2003-2007'*, Ljouwert, aug. 2003
- Riemersma, A., 'It nije Europeeske Hânfest foar minderheidstalen', *De Pompeblêden*, 1996, nû. 4, 42-48
- Skoalle Lyndensteyn, *Wêrom twatalich ûnderwiis? Ynterne publikaasje*, 13-03-1997
- Skoalle Lyndensteyn, *Op wei nei Tipperary. Of: boustiennen foar de trijetalige skoalle neffens it 50+-model*. Ynterne publikaasje, 21-04-1997

Schoolcertificaat DRO

Dirk W. Dijkstra

In de maand januari van dit jaar mocht ik Lys Spans het eerste schoolcertificaat DRO overhandigen. Eigenlijk had zij al in december 2003 alle vijf onderdelen met een voldoende afgerond, maar omdat het nieuwe schoollogo nog in het certificaat moest worden verwerkt, moest ze even wachten.

Er zijn onderhand meer cursisten die al vier modules hebben gescoord. Zij wachten op het moment dat de laatste module in groepsverband kan worden behandeld. Het gaat hier om Blackboard, een onderdeel waar verschillende mensen met el-